

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ НА СТОРІНКАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРЕСИ

THE NATIONAL-PATRIOTIC COMPONENT OF CONTENT OF PRESCHOOL EDUCATION IN UKRAINE ON THE PAGES OF THE PEDAGOGICAL PRESS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем сучасної дошкільної освіти, а саме – формуванню національно-патріотичної свідомості у дітей дошкільного віку. Проаналізовано сутність поняття «національно-патріотичне виховання», розкрито його історичну значущість, визначено особливості національного виховання підрослого покоління, окреслено основні його напрями. Стаття спрямована на розкриття провідних рубрик часописів «Дошкільне виховання», «Палітра педагога», «Джміль», в яких закладено національно-патріотичний компонент виховання та навчання дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти та в сім'ї. У статті зосереджено увагу на змістовому наповненні різноманітних рубрик, спрямованих на національне виховання дітей дошкільного віку. На основі аналізу Концепції дошкільного виховання, відповідно до окреслених у ній завдань національно-патріотичного виховання, визначено основні публікації науково-методичного журналу «Дошкільне виховання». Основана увага присвячена матеріалам, які доцільно використовувати фахівцям дошкільної освіти задля актуалізації національних звичаїв духовно-морального, інтелектуального, гуманно-демократичного, трудового, оздоровчого й культурно-естетичного спрямування в народно-побутових традиціях, святах, обрядах, піснях, родинних реліквіях, народному календарі. Чільне місце в статті відведено розвитку національних дитячих садків в Україні, які забезпечують етнізацію особистості, тобто природне входження дитини в духовний світ і традиційне життя рідного народу, в культуру нації як складник загальнолюдської культури. У статті зазначено актуальність національно-патріотичного виховання підрослого покоління в сучасних нестабільних, воєнно-політичних умовах деяких регіонів країни, окреслено основні документи, в яких визначається пріоритетна роль національного виховання в добу розбудови Української держави.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, національний дитячий садок, часопис, дошкільне виховання, діти дошкіль-

ного віку, педагогічна преса, Українська держава.

The article is devoted to one of the actual problems of modern preschool education, namely the formation of national-patriotic consciousness in preschool children. The essence of the concept of "national-patriotic education" is analyzed, its historical significance is revealed, the peculiarities of national education of the younger generation are determined, its main directions are outlined. The article is aimed at opening leading sections of the journals "Doshkilne vykhovannia", "Palitra pedahoha", "Dzhmil", which contain the national-patriotic component of upbringing and education of preschool children in pre-school education and in the family. The article focuses on meaningful content of various headings aimed at national education of preschool children. Based on the analysis of the Concept of preschool education, in accordance with the tasks of national-patriotic education outlined in it, the main publications of the scientific-methodical journal "Doshkilne vykhovannia" are determined. The main attention is devoted to materials that should be used by specialists of preschool education in order to actualize national customs of spiritual, moral, intellectual, humane-democratic, labor, wellness and cultural-aesthetic orientation in folk-traditions, traditions, holidays, rituals, songs, customs. A prominent place in the article is devoted to the development of national kindergartens in Ukraine, which ensure the ethnicization of the individual, that is, the natural entering of the child in the spiritual world and the traditional life of the native people, in the culture of the nation, as a component of human culture. The article highlights the relevance of national-patriotic upbringing of the younger generation in the current unstable, military-political conditions of some regions of the country, outlines the basic documents that determine the priority role of national upbringing in the development of the Ukrainian state.

Key words: national-patriotic education, national kindergarten, magazine, preschool education, children of preschool age, pedagogical press, Ukrainian state.

УДК 37.011.33+372.070(045)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-3-37>

Розгон В.В.,
канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри
дошкільної педагогіки, психології
та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Українська освіта вступила в новий період свого історичного розвитку і спільно зі своїми перспективами відкрилися широкі можливості для розвитку дошкільної освіти, науки, культури, що вимагає докорінної перебудови процесу виховання молодого покоління.

Пріоритетна роль в умовах розбудови Української держави належить національно-патріотичному вихованню. Про це свідчать такі державні документи: Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Указ Президента «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу

життя громадян», «Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку Української держави», «Концепція патріотичного виховання учнівської молоді», Національна доктрина розвитку освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасній вітчизняній педагогічній науці різні аспекти національно-патріотичного виховання розробляли І. Бех, Ю. Завалевський, П. Ігнатенко, О. Сухомлинська, К. Чорна та інші вчені. За останні роки ця проблема досліджувалася в дисертаційних роботах Т. Гавлітіної, В. Ковалю, О. Коркішко, О. Красовської, П. Оніщука, І. Охріменка, Р. Петроньовського, С. Рашидової та інших науковців.

Питанням національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку присвятили свої дослідження Л. Артемова, А. Богуш, А. Виноградова, Н. Гавриш, Н. Лисенко, Л. Лохвицька, Т. Поніманська та інші дослідники. Ці роботи висвітлюють теоретичні засади народознавства, зміст і методику ознайомлення дітей з українською національною культурою, літературою, мистецтвом; розкривають методичні прийоми ознайомлення дітей із державними і національними символами, побутом, святами, звичаями, обрядами, іграми, народним промыслом.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проаналізувавши психолого-педагогічні дослідження, нами було зазначено, що питання національного компоненту змісту дошкільної освіти на сторінках саме педагогічної преси ще не досить вивчене на сучасному етапі розвитку науки.

Метою статті є вивчення публікацій педагогічної преси, в яких розкрито національний компонент змісту дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. У Державній національній програмі «Освіта» визначено стратегію розвитку освіти в Україні, окреслено пріоритетні напрями та шляхи «створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації» [1].

В Україні, як і в інших країнах світу, історично склалася національна система виховання. У ній максимально враховано національні риси і самобутність українського народу. Тривалий час нею нехтували, її забороняли, її було відкинуто і замінено завойовниками України – так званою системою комуністичного виховання. Сьогодні, спираючись на глибинні національно-виховні традиції свого народу, національна система виховання поступово відроджується. Сучасна його модель враховує такі важливі особливості сьогодення, як перехід України від соціалістичних відносин до ринкових, національне відродження всіх сфер життя українського суспільства і процес розбудови самостійної, незалежної держави.

Поняття «національно-патріотичне виховання» вбирає всі названі особливості сучасного стану країни. По-перше, його зміни є рівнозначними з державними, хоча останнє потрактовано дещо вужче і є одиничним щодо національного як загального. Державне виховання є найвагомим складником національного виховання, його здійснюють державні установи й інститути, натомість загальнонаціональне діє і поза їхніми межами, йому притаманний значно ширший діапазон впливу на процеси соціалізації особистості.

По-друге, в кожній країні світу відсутнє виховання «загалом». Його зміст завжди наповнений конкретно-історичною, національно-державною формою вираження і спрямований на формування громадянина конкретної держави, яка не може функціонувати національно безликою.

Отже, національно-патріотичне виховання – це створена упродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідей, традицій, звичаїв, тобто ідеал який покликаний формувати світоглядну свідомість і ціннісні орієнтації молоді, передавати їй соціальний досвід, надбання попередніх поколінь. У науково обґрунтованому, правильно організованому національному вихованні відображено історичний розвиток народу і перспективи його розвитку.

У 1993 році Міністерством освіти України було ухвалено *Концепцію дошкільного виховання в Україні* [3], якою передбачено формування провідних засад дошкільного виховання як основи для творчого використання в інтересах розбудови сучасного закладу дошкільної освіти.

Кожен конкретний народ своїм власним дошкільним вихованням продовжує себе в дітях, генерує свій національний дух, характер, традиційну культуру, спосіб життя. Цілком закономірним є прагнення кожного цивілізованого народу мати свій національний дитячий садок.

Отже, національним є такий дитячий садок, який забезпечує етнізацію особистості, тобто природне входження дитини в духовний світ і традиційне життя рідного народу, в культуру нації як складник загальнолюдської культури. Він будується на ґрунті загальнолюдських ідей гуманізму й демократизму, органічного взаємозв'язку народного з національним, збереження національних і прилучення до загальнолюдських духовних цінностей, орієнтується на перспективи в розвитку особистості.

На реалізацію завдань національно-патріотичного виховання, визначених у Концепції дошкільного виховання (1993 р.), в науково-методичному часописі «Дошкільне виховання» та його додатках з'явилися такі рубрики: «До джерел народних» (згодом – «До джерел»), «Народні символи», «Скарбниця краси і мудрості», «Український календар», «Наша пам'ять, наша слава», «Духовні острови народу», «Родинна світлиця», «Стежина духовності», «Українознавство», «Громадянське виховання».

У зазначених рубриках видрукувані матеріали на допомогу фахівцям дошкільної освіти. Науковці у статтях якомога доступніше пояснюють, що саме повинна знати дитина в дошкільному віці про свою країну, народні свята й традиції. Засобами народної гри дітям прищеплюють любов до свого народу. В рубриці «Скарбниця краси і мудрості» друкуються українські народні загадки, прислів'я, приказки, забавлянки, приказки, скоромовки та інше.

У рубриці «До джерел» знаходимо методичні розробки, конспекти, плани організації свят і розваг за народними мотивами [5]. Цікавими є розробки занять за мотивами українських народних казок, що представлені в зазначеній рубриці. А саме: заняття з розвитку мови, ознайомлення з природою, малювання «Вийди, вийди сонечко»; заняття з математики за казкою М. Пономаренко «Подарунок на свято»; фізкультурне заняття-розвага «Подорож до королеви Зими».

На виконання завдань, визначених у Концепції дошкільного виховання, а саме – пробудження духовного начала дитини, редакція часопису в рубриці «стежина духовності» публікує низку наукових матеріалів: «Формування духовних цінностей у дошкільнят», «Відроджуємо духовність. Христос народився, славимо Його!», «Шлях до милосердя і любові», «Дивосвіт навколо нас. Основи християнської культури – дошкільнятам» та інше. Зазначені статті допомагають педагогам дошкільної галузі прищеплювати дітям загальнолюдські морально-етичні цінності, зокрема доброту, чуйність, милосердя, людяність, справедливість, повагу і гуманне ставлення до людей різних національностей.

Важливим завданням націоналізації виховання, вважаємо, є ознайомлення дітей зі змістом і мотивацією державних та етнічних символів, їх дотичне використання до повсякденного життя, державних урочистостей, що формує почуття гордості за свій народ і його єдності на основі спільних емоційних переживань, усвідомлення духовних цінностей. Зазначене завдання допомагають реалізувати матеріали рубрики «Наша пам'ять, наша сила», яка вміщує такі матеріали: «Молитва за Україну», «Молитва до мови», «Історія України для дітей», «Прапорові барви України» та інші [4]. Зазначені матеріали сприяють правильній організації навчально-виховного процесу з ознайомлення дітей із державною символікою, доступному та цікавому поясненню її значення.

Відродження національної культури забезпечує введення в повсякденний побут закладу дошкільної освіти різних видів мистецтва рідного народу, доречно використання творів фольклору, його й поширення, використання національних мотивів у сучасному мистецтві. З метою втілення вищезазначених завдань педагог може використовувати такі матеріали: «Народне мистецтво – скарбниця почуттів» (використання елементів декоративних розписів) [6], «Твого народу ремесло. Вибійка. Писанки. Витинанки. (З бабусиної скриньки)». Народне мистецтво формує в дітей естетичні смаки, відчуття багатства, краси національного духу, втіленого у різноманітних видах і жанрах – літературному, пісенному, музичному, танцювальному, образотворчому, декоративно-прикладному тощо. Мистецькими традиціями мають бути просякнуті всі сфери життя дітей [2].

З метою актуалізації національних звичаїв духовно-морального, інтелектуального, гуманно-демократичного, трудового, оздоровчого й культурно-естетичного спрямування в народно-побутових традиціях, святах, обрядах, піснях, родинних реліквіях, народному календарі фахівцям дошкільної освіти доцільно використовувати такі матеріали: бесіди на тему «Час Великдень зустрічати», «Українські традиційні свята та обряди»; плани проведення народних свят «Калита, або Свято Андрія Первозваного»; тематичні заняття для старших дошкільнят «Щедрий вечір»; матеріали для обговорення на педрадах «Цікаво й доступно. Використання фольклору в роботі з дітьми раннього віку».

Матеріали ретроспективного аналізу змісту публікацій журналу «Дошкільне виховання» та його додатків «Палітра педагога» і «Джміль» засвідчили, що їхнє використання сприятиме ознайомленню з історією рідного народу як джерелом духовності й мудрості. Це свідчатиме про безперервність і наступність поколінь, національну самосвідомість, гордість і стане основою для формування громадянина суверенної демократичної держави. Пропонуємо такі матеріали: комплексне заняття «Нема без кореня рослини, а нас, людей – без Батьківщини»; бесіда на тему «Де найкраще місце на землі?»; бесіда зі старшими дошкільниками про Велику Перемогу «Солдатській славі уклонись», «Живодайні джерела патріотизму».

У системі виховання дошкільнят велику увагу приділено народним іграм із правилами, лічилками, співом, музичним супроводом. Як носіїв жарту, сатири використовуються й народні театри – спів пісень, таночків, гри, гумору. Іграшка є стародавнім видом народного мистецтва, виразником національної культури. У народній іграшці ненав'язливо без зайвого дидактизму розкрито дитині світ, що формує її активне і багатогранне ставлення до нього, активізує творчі можливості.

Народні ігри на сторінках педагогічної преси подаються у різних публікаціях. Зокрема, це матеріали для обговорення на педрадах «Українська іграшка в дитячому садку» [7]; у статті «Українські народні рухливі ігри» подано методіку проведення народних ігор із дітьми дошкільного віку.

Зазначимо, що в сучасному суспільстві, враховуючи нестабільні воєнно-політичні умови, національно-патріотичне виховання підростаючого покоління має неабияке значення. Зазначеному питанню необхідно присвятити чимало часу, впроваджуючи його в різні форми організації освітньо-виховного процесу в закладах дошкільної освіти.

У 2015 році Міністерством освіти і науки України було затверджено Концепцію національно-патріотичного виховання дітей і молоді, заходи щодо її реалізації, а також методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання в закладах освіти. Відповідно до зазначеної Концепції наці-

онально-патріотичного виховання, у 2016 році було видано парціальну програму національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина» за науковою редакцією О.Д. Рейпольської. У програмі розкрито особливості національно-патріотичного виховання, основні напрями, завдання і зміст роботи з дітьми п'ятого і шостого років життя, форми методичної роботи з педагогами, поради батькам [2].

Отже, пам'ятаючи, що потреба сьогодення – установлення розірваних зв'язків із минулим, повернення втрачених народних традицій, відновлення ланки духовності й осмислення формули «минуле – сучасне – майбутнє», вихователям і батькам потрібно поширювати інтерес дітей до народних традицій, формувати національно-патріотичні почуття, залучаючи їх до джерел народної творчості, що сприятиме всебічному розвитку національного типу особистості.

Висновки. Отже, проаналізувавши педагогічну пресу дошкільного спрямування, зокрема науково-методичний комплекс «Дошкільне виховання», «Палітра педагога» та «Джміль», ми дійшли висновку про те, що на сторінках педагогічних часописів чітко виражено національно-патріотичний компонент виховання. Його представлено в різноманітних рубриках, наукових і практичних статтях, методичних розробках різних видів занять, ігор, свят і дозвіль. Зі сторінок журналу «Дошкільне виховання» педагог поринає в історію станов-

лення й розвитку суспільного дошкільного виховання. Адже дошкільна освіта пройшла тривалий шлях свого розвитку – від періоду зародження і становлення громадської системи дошкільного виховання до періоду реформування і модернізації його змісту. На кожному етапі свого розвитку зміст дошкільної освіти вирізняється здобутками, традиціями, тенденціями і проблемами, а також способами їх розв'язання шляхом застосування різних методів роботи з дітьми.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.). *Дошкільне виховання*. 1994. № 2. С. 2–6.
2. Каплуновська О. Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / за наук. ред. О.Д. Рейпольської. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с.
3. Концепція дошкільного виховання (проект). Київ : [б.в.], 1993. 16 с.
4. Конинський О. Молитва за Україну. *Дошкільне виховання*. 1991. № 7. С. 26–27.
5. Науменко Т. Організація свят та розваг за народними мотивами. *Дошкільне виховання*. 1994. № 2. С. 11–14.
6. Поліщук О. Народне мистецтво – скарбниця почуттів: використання елементів декоративних розписів. *Дошкільне виховання*. 1996. № 10. С. 22–24.
7. Шапран А. Українська іграшка в дитячому садку. *Дошкільне виховання*. 1999. № 11–12. С. 18–20.